

112. (z W. Hellerem), Szybkość rozpuszczania się miedzi w kwasie azotowym, *Roczniki Chem.*, **18**, 425 (1938).
113. Über den Mechanismus der Auflösung von reinen Metallen und Legierungen, *Trudy jubilejnego Mendelejewskiego Sjezda*, **2**, 217 (1937).
114. (z P. Gonetem), Der Einfluss kleiner Prozentsätze gewisser Metalle auf die Lösungsgeschwindigkeit, *J. Amer. Chem. Soc.*, **60**, 435 (1938).
115. Dysocjacja termiczna azotanów w świetle teorii faz, *Roczniki Chem.*, **18**, 419 (1938).
116. (z W. Hellerem), Auflösungs-geschwindigkeit des Kupfers in Salpetersäure, *Metaux et Corros.*, **14**, 37 (1939).
117. (z K. Gumińskim), Über die Natur des Leuchtens von Aluminiumanoden in elektrolytischen Gleichrichtern, *Fundamenta radiol.*, **4**, 18 (1939).
118. Über die Geschwindigkeit der Auflösung und Korrosion von Metallen, *Atti X Congr. int. Chim. Roma*, **3**, 555 (1938).

Wydawnictwa książkowe

1. Teoria jonów, 1902.
2. Szkice z Historji Chemji. Wyd. polskie, Warszawa 1909; Wyd. ros. Odessa 1912, Leningrad 1927.
3. Das Radium und die Radioaktivität, Leipzig 1913, 1921.
4. Wykłady Chemii Fizycznej t. I i II, Warszawa 1933.

Mikołaj Łażniewski

В библиографической заметке о трудах профессора физической химии Варшавского университета Мечислава Центнершвера сообщается, что этот пользовавшийся большой известностью в Польше и за границей ученый был убит гитлеровцами в 1944 году в Варшаве.

A bibliographic notice deals with the work of Mieczysław Centnerszwer, professor of physical chemistry at the University in Warszawa. A scientist, well known home and abroad, was murdered by the Germans in Warszawa in 1944.

Michał Chorąży

(1904 – 1948)

Trzydzieści lat temu, w roku 1928, opublikowane zostały w czasopiśmie PRZEMYSŁ CHEMICZNY pierwsze prace badawcze Działu Węglowego ChIB, a wśród nich ukazała się pierwsza praca M. Chorążego, jednego z najpoważniejszych badaczy Działu Węglowego, kierowanego wówczas przez prof. W. Świętosławskiego. Toteż w chwili kiedy PRZEMYSŁ CHEMICZNY obchodzi swój jubileusz 40-lecia pracy wydawniczej, z wielkim szacunkiem i żalem wspominaamy osobę dr Michała Chorążego współtwórcy Działu Węglowego ChIB, wybitnego specjalisty z zakresu chemii i chemicznej przeróbki węgla, pioniera polskiego przemysłu koksowniczego.

Przed omówieniem dorobku naukowego dr M. Chorążego, chciałbym najpierw podać niektóre jego dane biograficzne.

Michał Chorąży urodził się 24 marca 1904 roku w Dolinie, ówczesnym województwie stanisławowskim. Wczesnie osierocony, musiał walczyć z trudnymi warunkami życia już w czasie studiów gimnazjalnych, które częściowo odbywał w Nowym Sączu, a które ukończył w Przemyślu w roku 1923. Studia wyższe odbył na Wydziale Chemicznym Politechniki Lwowskiej, gdzie młode kadry chemików kształcili profesorowie światowej sławy: Niementowski, Leśniański, Mościcki, Pilat, Sucharda, Syniewski, Joszt, Reczyński, Malarski, Klemensiewicz i Tokarski. W roku 1927 M. Chorąży uzyskał dyplom inżyniera-chemika na podstawie wykonanej w Katedrze prof. dr S. Pilata pracy dyplomowej pt. „Destylacja olei smarnych w wysokiej próżni”.

W jesieni 1927 rozpoczął pracę naukową w Chemicznym Instytucie Badawczym w Warszawie, w Dziale Węglowym, pod kierownictwem wybitnego uczonego prof. dr W. Świętosławskiego. W roku 1928 ukazuje się w PRZEMYSLE CHEMICZNYM, organie Chemicznego Instytutu Badawczego, pierwsza praca naukowa inż. M. Chorążego pt. „Z badań nad punktem zapłnienia węgla drzewnych”. Za nią poszły następne, liczne, a wszystkie bardzo wartościowe. Powrócimy do nich w dalszej części niniejszego artykułu.

W marcu 1931 roku inż. Michał Chorąży uzyskuje na Wydziale Chemicznym Politechniki Warszawskiej tytuł naukowy doktora nauk technicznych na podstawie oryginalnej pracy badawczej pt. „Charakterystyka fizykochemiczna węgla kamiennych na pod-

stawie zdolności chłonięcia par pirydyny”. W skład komisji egzaminacyjnej wchodził niezapomniany profesor: Zawadzki, Smoleński, Grabowski oraz promotor prof. dr W. Świętosławski.

Z ramienia Chemicznego Instytutu Badawczego odbył dr Chorąży jednoroczną praktykę w laboratorium znanego angielskiego chemika węglowego prof. dr R. Wheelera w Sheffield (Anglia), gdzie zapoznał się z angielskimi metodami badań w zakresie chemii i technologii chemicznej węgla.

W latach 1935—1939 dr W. Chorąży pełnił funkcje dyrektora koksowni Walenty w Rudzie Śląskiej. Przeprowadza tam w skali technicznej doświadczenia, uwieńczone sukcesem, nad otrzymywaniem koksu o wyższej wytrzymałości mechanicznej przez dodatek półkoksu do węgla wsadowego oraz uru-

100
185

chomienie produkcji grubokrystalicznego siarczanu amonowego. Równocześnie dr M. Chorąży, jako habilitowany docent technologii paliwa, całym sercem oddaje się pracy naukowo-dydaktycznej, prowadząc wykłady na Wydziale Chemicznym Politechniki Warszawskiej z zakresu chemii węgla i koksownictwa, przygotowując młode kadry techniczne do pracy w przemyśle chemicznym przeróbki węgla. W tym też okresie bierze z ramienia polskiego przemysłu czynny udział w pracach Międzynarodowej Komisji Koksowniczej.

W latach wojny przebywa dr Chorąży w Warszawie, gdzie z grupą kolegów z przemysłu węglowego pracuje przy eksploatacji torfu prowadzonej na podwarszawskich torfowiskach przez polskie przedsiębiorstwo prywatne, nie chciał bowiem w żadnej formie splamić się współpracą z okupantem.

W lutym 1945 roku dr M. Chorąży oddaje się do dyspozycji władz przemysłowych na odzyskanej Ziemi Śląskiej i obejmuje w CZPWęglowego stanowisko dyrektora Działu Chemicznej Przeróbki Węgla. W krótkim czasie organizuje aparat administracyjny i techniczny przemysłu koksowniczego i doprowadza stan podległych mu dwunastu koksowni do wysokiego poziomu technicznego. Równocześnie pełni obowiązki zastępcy przewodniczącego Komitetu Opiniotwórczego Przemysłu Koksowniczego, biorąc w ramach tego Komitetu czynny udział przy ustalaniu planu rozwoju polskiego koksownictwa. W ramach współpracy gospodarczej polsko-czeskiej dr Chorąży pełnił funkcję przewodniczącego sekcji polskiej Czechosłowackiego Komitetu Koksowniczego.

Obok pionierskiej pracy w przemyśle koksowniczym dr M. Chorąży z ogromnym zapałem podjął przerwana podczas okupacji działalność naukowo-badawczą. Jako dyrektor techniczny Instytutu Naukowo-Badawczego Przemysłu Węglowego organizuje w Zabrze-Biskupicach (w ramach tegoż Instytutu) Dział Chemicznej Przeróbki Węgla. Dr Chorąży zorganizował kadry naukowo-techniczne tego nowego Instytutu, zaopatrzył pracownie w niezbędną aparaturę i, nawiązując do tradycji przedwojennego Działu Węglowego ChIB, rozpoczął intensywną pracę naukowo-badawczą, której rezultatem jest kilkanaście cennych prac naukowych, publikowanych w Biuletynach INBPW oraz w czasopismach fachowych.

W latach 1946—1948 dr Chorąży prowadzi ponadto wykłady koksownictwa na Wydziale Chemicznym Politechniki w Gliwicach.

Działalność naukowa dr M. Chorążego obejmuje okres przeszło 20 lat (1927—1948). Tematykę jego prac stanowią podstawowe problemy z zakresu chemii i fizykochemii węgla oraz ważne dla gospodarki narodowej zagadnienia z dziedziny chemicznej technologii węgla. Charakterystyczną cechą Chorążego jako badacza naukowego była umiejętność głębokiego ujmowania tematyki prac badawczych, szeroki zakres interesujących go zagadnień oraz umiejętność powiązania teorii z praktyką, teoretycznych badań podstawowych z zagadnieniami technologicznymi i przemysłowymi.

Z ważniejszych prac okresu przedwojennego wymienić należy ogłoszone samodzielnie, lub też wspólnie z prof. Świętosłowskim prace z zakresu chemii i fizykochemii paliw stałych. Są to następujące

prace: „Z badań nad punktem zapłnienia węgla drzewnych”, „Przepuszczalność koksu jako jego cecha charakterystyczna”, „Charakterystyka fizykochemiczna węgla kamiennych na podstawie zdolności chłonięcia par pirydyny”, „Analiza racjonalna węgla polskich metodą Wheelera”, „Przyczynki do poznania węgla spiekających i niespiekających”, „Z badań nad wytrzymałością mechaniczną koksu górnośląskiego”, „Z badań nad procesem tworzenia się koksu”. Do tej grupy badań należą też prace wykonane przez M. Chorążego z W. Świętosłowskim i B. Rogą, a mianowicie: „Charakterystyka koksu górnośląskiego”, „Własności fizyczne i chemiczne polskich węgla koksujących”, „Przyczynki do poznania wpływu odmian petrograficznych węgla na proces koksowania” oraz „Proces tworzenia się koksu w świetle badań fizykochemicznych”.

Z prac badawczych, posiadających bezpośrednie duże znaczenie dla przemysłu wymienić należy następujące zagadnienia zespołowo opracowane i opublikowane wspólnie przez trzech autorów: Świętosłowskiego, Chorążego i Rogę. Są to następujące tematy: „Brykietowanie mialu węglowego bez użycia lepiszcza”, „Brykietowanie mialu półkokсового lub kokсового z użyciem węgla jako środka wiążącego”, „Badania półtechniczne i techniczne nad wpływem warunków fizycznych i składu mieszania na jakość koksu”, „Z badań nad otrzymywaniem półkoksu i koksu z węgla niespiekających”, „Z badań nad poprawą jakości koksu górnośląskiego” oraz prace M. Chorążego „O poprawie jakości koksu górnośląskiego przez zastosowanie dodatku półkoksu”. Należy podkreślić, że wymienione prace badawcze posiadają duże znaczenie z dwu względów, najpierw dlatego, że są to pierwsze polskie oryginalne prace badawcze z zakresu fizykochemii węgla i koksu, po wtóre dlatego, że osiągnięte w Dziale Węglowym Chemicznego Instytutu Badawczego wyniki prac badawczych znalazły wkrótce zastosowanie w przemyśle koksowniczym. Prace te z okresu przedwojennego były publikowane w czasopismach fachowych: PRZEMYSŁ CHEMICZNY, PRZEGLĄD GÓRNICZO-HUTNICZY, ZEITSCHRIFT DES OBERSCHLES. — U. HÜTTENMANN. VEREINS, FUEL, i CHIMIE ET INDUSTRIE oraz referowane w CHEMISCHES ZENTRALBLATT i CHEMICAL ABSTRACTS.

Jest rzeczą znamioną, że zarówno ostatnia z okresu przedwojennego publikacja dr M. Chorążego pt. „Przebieg rozwoju koksownictwa w Polsce w latach 1922—1938” ogłoszona w PRZEGLĄDZIE CHEMICZNYM, przedstawiająca rozwój przemysłu koksowniczego w Polsce w okresie międzywojennym, jak i jego pierwsza powojenna publikacja, umieszczona w pierwszym po wojnie numerze PRZEGLĄDU GÓRNICZO-HUTNICZEGO, nawiązują do tego samego tematu, gdyż ta ostatnia przedstawia „Aktualne zagadnienia polskiego przemysłu koksowniczego”.

Głęboki znawca problemów koksownictwa dr Chorąży natychmiast po wyzwoleniu zabiera głos, aby w nowych warunkach pracy, przy nowych złożach węglowych, wskazać na możliwości rozwoju i kierunek rozbudowy tego kluczowego przemysłu. Lata 1945—1948 cechuje skupienie się dr Chorążego nad problemami koksowniczymi. W utworzonym przez niego Dziale Przeróbki Chemicznej Węgla ówczes-

nego Instytutu Naukowo-Badawczego Przemysłu Węglowego prowadzi pod jego kierunkiem szereg prac z dziedziny analizy, chemii węgla i węglopochodnych. Dr Chorąży bierze czynny udział w opracowywaniu wielu tematów i publikuje szereg prac, które stanowią kontynuację linii badawczej przyjętej w pracach przedwojennych i wielki postęp w polskiej nauce o węglu. Z publikacji powojennych na specjalne wyróżnienie zasługuje praca, ogłoszona wspólnie z Nadziakiewiczem i Kozłowskim, pt. „Charakterystyka węgla koksowniczych z polskiego Zagłębia Węglowego” (Prace Badawcze GIG Kom. nr 21).

Specjalny cykl stanowi sześć prac badawczych obejmujących dokładną charakterystykę kopalń Zagłębia Wałbrzyskiego. Dla właściwego prowadzenia gospodarki węglem koksowniczym niezmiernie ważne było poznanie krajowych zasobów węglowych i ich ocena jako surowców koksochemicznych w związku z przewidywanym rozwojem hutnictwa oraz chemii opartej na przerobie węglopochodnych.

Wprowadzona przez Chorążego i współautorów metoda badań plastometrycznych okazała się pożyteczna przy ocenie węgla dla sporządzania mieszanek wsadowych w przemyśle koksowniczym.

Bardzo ważna dla poznania procesu tworzenia się koksu była praca dr M. Chorążego opublikowana wspólnie z K. Tomkowem pt. „Wpływ ogrzewania w atmosferze różnych gazów na przebieg stanu plastycznego węgla kamiennych”.

Oprócz wyżej wymienionych prac badawczych dr M. Chorąży jest autorem szeregu publikacji i artykułów ogłaszanych w prasie fachowej krajowej i zagranicznej.

I oto w momencie, kiedy realizował swój szeroko zakrojony plan prac badawczych, zmierzających do najlepszego wykorzystania węgla, stanowiącego największe bogactwo naturalne Polski, nieublagana śmierć wyrwała Go niespodziewanie z naszego grona dnia 10 listopada 1948. Nauka polska oraz polski przemysł koksowniczy poniósł niepowetowaną strą-

tę. Toteż w grudniu 1948 czasopismo fachowe: PRZEGLĄD GÓRNICZY i WĘGIEL poświęciły dr inż. M. Chorążemu specjalne artykuły, w których podkreślono jego ogromne zasługi jako pioniera polskiego przemysłu koksowniczego, zaś wielki dorobek naukowy dr Chorążego znalazł entuzjastyczną, w pełni zasłużoną ocenę prof. dr W. Świętosławskiego w publikacji ogłoszonej w PRZEGLĄDZIE CHEMICZNYM w grudniu 1948 roku*).

Już przeszło 9 lat minęło od chwili, kiedy dr Chorąży odszedł od nas na zawsze, a brak jego tak silnie odczuwamy, jak gdyby to wczoraj się stało.

Polski świat naukowy odczuwa brak tego wybitnego badacza w zakresie chemii i technologii chemicznej węgla, polski przemysł koksowniczy pozbawiony został swego najlepszego specjalisty. Dla przyjaciół, kolegów, współpracowników Michał Chorąży pozostanie na zawsze w pamięci jako przykład pracowitego i sumiennego pełnego inicjatywy twórczej badacza, jako wzór gorącego patrioty i człowieka prawego o nieskazitelnym charakterze. Pamięć o nim pozostanie wśród nas na zawsze

Błażej Roga

В заметке говорится о научных трудах доктора Михала Хоронжи, многолетнего сотрудника угольного отделения Химического исследовательского института. Автор многочисленных трудов, опубликованных в польской и иностранной технической печати, Михал Хоронжи после второй мировой войны организовал в Институте химической промышленности в Гливицах отделение химической переработки угля.

A notice deals with the scientific work of Michał Chorąży, doctor in chemistry, collaborator for many years of the Coal Division at the pre-war CHEMICAL RESEARCH INSTITUTE. He published many papers in the Polish and foreign technical press. After the II world war Chorąży organized a Division of Chemical Utilization of Coal at the RESEARCH INSTITUTE of THE COAL INDUSTRY in Gliwice.

*) *Przepl. Chem.*, 6, 303 (1948).

Walenty Dominik

(1891 – 1944)

Prof. W. Dominik*) urodził się 2 lutego 1891 r., w miasteczku Dobczyce, w województwie krakowskim. Wskutek trudnych warunków materialnych musiał już od najmłodszych lat zarabkować korepetycjami. Po ukończeniu gimnazjum w Krakowie w r. 1909 wstąpił na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jednocześnie uczęszczał do konserwatorium muzycznego, gdzie kształcił się pod kierunkiem prof. Władysława Żeleńskiego. W r. 1911 przeniósł się na Wydział Chemiczny Politechniki Lwowskiej, który, mimo bardzo ciężkich warunków materialnych, ukończył w r. 1914. W czasie studiów musiał zarabiać na utrzymanie, w dzień chodząc na wykłady i do laboratorium, a w nocy grywając w orkiestrze.

*) A. Mazurkiewicz, *Wiadomości Chem.*, 9, 537 (1955); W. Dominik, *Autobiografia*, księga pamiątkowa ku uczczeniu potrójnej rocznicy zaczątków i utrwalenia SGGW, Warszawa 1937.

Po zajęciu przez wojska rosyjskie całej prawie Małopolski wyjechał do Wiednia i zaczął pracować jako analityk w fabryce chemicznej firmy „J. Medinger und Söhne” w Neufeld nad Litawą, gdzie pozostał do końca 1915 r.

Kiedy, po opuszczeniu Lwowa przez Rosjan, uruchomiona została Politechnika Lwowska w r. 1916, prof. Ignacy Mościcki powołał Dominika na asystenta przy Katedrze Elektrochemii i Chemii Fizycznej. Na stanowisku tym pozostawał do września 1919 r. W marcu 1917 r. uzyskał na Politechnice Lwowskiej dyplom doktora nauk technicznych na podstawie pracy pt. „O potencjałach elektrolitycznych amalgamatów sodu i potasu” oraz egzaminu. W tym czasie ogłosił również drukiem kilka prac, dotyczących gazu ziemnego. Od roku 1917 prowadził wykłady złączone z chemii fizycznej w Politechnice Lwowskiej w zastępstwie profesora. W marcu r. 1918 wyjeżdża wraz z Chemicznym Instytutem Badawczym do Kra-

201
187